

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ**

**КРИМІНАЛЬНА СИТУАЦІЯ
В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ:
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ**

2022 рік

Монографія

*За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора
М. Г. Вербенського*

ЮРИНКОН ІНТЕР

Київ – 2023

УДК 343.97:355.4(477)“2022”
К82

Рекомендовано до друку Вченою радою
ДНДІ МВС України
(протокол № 6 від 30.08.2023)

Авторський колектив:

доктор юридичних наук, професор **Вербенський М. Г.** – вступ; підрозділи 2.1–2.5 розділу 2; висновки (спільно з Куликом О. Г.); доктор юридичних наук, професор **Кулик О. Г.** – підрозділи 1.4–1.8 розділу 1 (спільно з Лісниченко Л. В.); підрозділи 2.1–2.5 розділу 2 (спільно з Вербенським М. Г.); підрозділи 2.6–2.14, 2.26 розділу 2; розділи 3–4 (спільно з Наумовою І. В.); висновки (спільно з Вербенським М. Г.); **Наумова І. В.** – підрозділи 2.15–2.25 розділу 2, розділи 3–4 (спільно з Куликом О. Г.); кандидат юридичних наук, доцент **Опришко І. В.** – підрозділи 1.1–1.3 розділу 1 (спільно з Лісниченко Л. В.); кандидат юридичних наук, старший дослідник **Лісниченко Л. В.** – підрозділи 1.1–1.3 розділу 1 (спільно з Опришко І. В.); підрозділи 1.4–1.8 (спільно з Куликом О. Г.); кандидат юридичних наук, старший дослідник **Лубенець І. Г.** – підрозділ 5.1 розділу 5; кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник **Сахарова О. Б.** – підрозділ 5.2 розділу 5; кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник **Близнюк І. Л.** – підрозділ 5.3 розділу 5.

Рецензенти:

Василевич В. В. – учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Ковальський В. С. – директор видавництва «Юрінком Інтер», доктор юридичних наук, професор.

К82 Кримінальна ситуація в Україні в умовах війни: основні тенденції. 2022 рік: монографія / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Г. Кулик, І. В. Наумова та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. М. Г. Вербенського. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 388 с.

ISBN 978-966-667-824-2

У монографії досліджено тенденції та закономірності кримінальної ситуації в Україні за 2022 р. порівняно з періодом 2013–2021 рр. Здійснено кримінологічний аналіз кримінальних правопорушень загалом та окремих їх видів, територіальної поширеності кримінальних правопорушень в Україні, особи правопорушника та особи потерпілого. Особливу увагу приділено воєнним злочинам та злочинам, пов’язаним з війною, вчиненим у 2022 р. Проаналізовано тенденції засудження та покарання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Розглянуто окремі актуальні проблеми сучасної кримінальної ситуації в країні – стан кримінологічної безпеки дитини в цифровому середовищі; схеми та способи вчинення кримінальних правопорушень в енергетичній галузі й у сфері дорожнього господарства.

Видання розраховане на науковців і практичних працівників правоохоронних органів, викладачів, студентів, курсантів, слухачів, аспірантів та ад’юнктів закладів вищої освіти. Може бути корисною соціологам, політологам, журналістам, усім, хто цікавиться проблемою злочинності та запобігання їй.

УДК 343.97:355.4(477)“2022”

ISBN 978-966-667-824-2

© ДНДІ МВС України, 2023
© Вербенський М. Г., Кулик О. Г.,
Наумова І. В. та ін., 2023
© Юрінком Інтер, 2023

ВСТУП.....6

**РОЗДІЛ І. ПРОЦЕСИ ТА ЯВИЩА (ФАКТОРИ),
ЯКІ ВИЗНАЧАЛИ КРИМІНАЛЬНУ СИТУАЦІЮ
В УКРАЇНІ**

1.1. Військово-політичні фактори 9
1.2. Політичні фактори 14
1.3. Економічні фактори 46
1.4. Соціальні фактори.....57
1.5. Демографічні фактори.....60
1.6. Соціально-психологічні фактори.....63
1.7. Кримінально-ситуаційні фактори 65
1.8. Фактори правоохоронної діяльності 71
Висновки.....72

**РОЗДІЛ 2. ТЕНДЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
В УКРАЇНІ**

2.1. Заяви й повідомлення про кримінальні правопорушення
та інші події 77
2.2. Кримінальні правопорушення, зареєстровані
в Єдиному реєстрі досудових розслідувань.
Обліковані кримінальні правопорушення 79
2.3. Структура кримінальних правопорушень
за ступенем тяжкості 81
2.4. Структура кримінальних правопорушень
за територіальною розповсюдженістю та місцем вчинення.....83
2.5. Групи кримінальних правопорушень, кримінальні
провадження щодо яких закінчені розслідуванням
і направлені до суду, виокремлені за кримінологічними
ознаками осіб, що їх вчинили 87
2.6. Злочини проти основ національної безпеки 89
2.7. Кримінальні правопорушення проти життя
та здоров'я особи 91
2.8. Кримінальні правопорушення проти волі, честі
та гідності особи 98
2.9. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи
та статевої недоторканості особи 100

ЗМІСТ

2.10. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина.....	104
2.11. Кримінальні правопорушення проти власності	107
2.12. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності	116
2.13. Кримінальні правопорушення проти довкілля.....	121
2.14. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки	124
2.15. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва....	128
2.16. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту	130
2.17. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності	133
2.18. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення	137
2.19. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації	141
2.20. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів	145
2.21. Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку	148
2.22. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	149
2.23. Кримінальні правопорушення проти правосуддя	153
2.24. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення).....	156
2.25. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.....	158
2.26. Кримінальні правопорушення, вчинені організованими групами та злочинними організаціями	159
Висновки.....	163

**РОЗДІЛ 3. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ,
ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ, І ОСІБ, ЯКІ ПОТЕРПІЛИ
ВІД КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
В УКРАЇНІ**

3.1. Особи, які вчинили кримінальні правопорушення	169
3.2. Особи, які потерпіли від кримінальних правопорушень	186
Висновки.....	221

РОЗДІЛ 4. КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ

4.1. Особи, які в результаті розгляду кримінальних проваджень були засуджені, та особи, які не були засуджені	229
4.2. Розподіл засуджених осіб за видом вчиненого ними кримінального правопорушення	244
4.3. Особи, яких було засуджено до відбування покарання і яких було засуджено, але звільнено від відбування покарання.....	246
4.4. Розподіл засуджених осіб за видом призначеного їм основного покарання	247
4.5. Розподіл засуджених осіб за видом призначеного їм додаткового покарання	261
4.6. Розподіл засуджених осіб за підставою звільнення від покарання	264
Висновки.....	268

**РОЗДІЛ 5. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ СИТУАЦІЇ
В УКРАЇНІ**

5.1. Стан кримінологічної безпеки дитини в цифровому середовищі	271
5.2. Особливості кримінальних правопорушень в енергетичній галузі	300
5.3. Кримінальні правопорушення в сфері дорожнього господарства: схеми та способи вчинення	321

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	346
---------------------------------	-----

ВСТУП

Монографія містить аналіз кримінальної ситуації, яка склалася в Україні у 2022 р. 24 лютого 2022 р. відбулася найтяжча подія в історії країни – почалося масштабне збройне вторгнення Росії на територію України. Війна кардинально вплинула на всі сторони життєдіяльності країни, в тому числі й на кримінальну ситуацію. Відповідно чільне місце в роботі посідає вивчення війни та пов'язаних із нею процесів та явищ як факторів сучасної криміногенної ситуації в країні, дослідження стану й структури воєнних злочинів та так званих злочинів, пов'язаних з війною.

У всьому іншому монографія має вже усталену, традиційну структуру. У першому розділі досліджується сукупність факторів (чинників), що впливають на структуру та динаміку кримінальних правопорушень. Зміна ситуації в країні змусила нас доповнити схему зазвичай використовуваних в аналітичній роботі Державного науково-дослідного інституту МВС України факторів (чинників) новою групою – воєнно-політичні фактори. Як показало життя, це є необхідним і виправданим. Інші групи факторів залишилися незмінними. Для характеристики кожної з них ми послуговувалися широким колом інформаційних джерел, як-от: відомості державних статистичних звітів, наведені у статистичних щорічниках, збірниках, бюлетенях і доповідях Державної служби статистики України; публікації результатів досліджень вітчизняних і зарубіжних науково-дослідних організацій і соціологічних установ; повідомлення для преси та інформаційно-аналітичні матеріали центральних органів виконавчої влади України; публікації в ЗМІ.

У другому розділі наведено аналіз усіх груп кримінальних правопорушень, виокремлених за спрямованістю відповідно до розділів Особливої частини Кримінального кодексу України, та найбільш небезпечних і поширених їх видів. У процесі аналізу використовувалися статистичні дані про кримінальні правопорушення за 2022 р., а інформаційною базою для порівняння були аналогічні дані за період 2013–2021 рр.

Статистичні дані про кримінальні правопорушення в Україні отримано з таких державних статистичних звітів – Єдиного звіту про кримінальні правопорушення (форма 1), Єдиного звіту про осіб, які чинили кримінальні правопорушення (форма 2), Звіту про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями (форма

1-ОЗ); відомчого статистичного звіту Національної поліції України – Звіту про результати роботи та дотримання законності органами поліції під час реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події (форма 1-ЄО) та щорічного збірника статистичних таблиць про стан кримінальних правопорушень у регіонах країни «Стан та структура кримінальних правопорушень в Україні», який готує Управління організаційного забезпечення Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційно-аналітичної роботи Офісу Генерального прокурора України.

Третій розділ присвячено аналізу кримінологічної характеристики осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, та громадян, що стали їх жертвами. Для формування кримінологічної характеристики правопорушників використаний традиційний набір даних щодо їх статево-вікової структури, соціального стану, рівня освіти, наявного кримінального досвіду. На відміну від попередніх монографій циклу в цій роботі проаналізовано значно більший обсяг статистичних даних, які стосуються потерпілих від кримінальних правопорушень, зокрема здійснена порівняльна характеристика потерпілих різної статі із зіставленням видів кримінальних правопорушень, від яких вони постраждали, розкриті особливості криміналізації неповнолітніх і малолітніх осіб (віком до 14 років), охарактеризовані особи, які загинули внаслідок вчинення злочинів.

Після тривалої перерви було вирішено в четвертому розділі монографії викласти результати аналізу основних статистичних даних щодо здійснення кримінального судочинства в країні за період 2013–2022 рр. Ми виходили з того, що засудження та покарання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, є важливим, підсумковим етапом діяльності всієї системи протидії їм, і ефективність каральної практики суттєво впливає на кримінальну ситуацію в країні. У роботі розглянуті кількісні параметри засуджених осіб та осіб, кримінальні провадження щодо яких було закрито судами з різних підстав; розподілу засуджених осіб за видом вчиненого кримінального правопорушення, видом призначених основного й додаткового покарань за його вчинення; структури осіб, звільнених від відбування покарання за підставою звільнення.

У завершальному розділі вже традиційно розглядаються окремі проблеми кримінальної ситуації в країні, а саме кримінологічна безпека дитини в цифровому середовищі; схеми та способи вчинення

кримінальних правопорушень в енергетичній галузі та у сфері дорожнього господарства.

Принагідно зазначимо для тих, хто цікавиться цією проблематикою, що весь обсяг порівняльних статистичних даних стосовно всіх видів кримінальних правопорушень; осіб, які їх вчинили; осіб, потерпілих від кримінальних правопорушень, за 2013–2021 рр. в Україні опубліковано нами у друкованому виданні «Кримінальна ситуація в Україні: основні тенденції. 2021 рік: монографія / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Г. Кулик, І. В. Наумова та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. М. Г. Вербенського. Вінниця: ТВОРИ, 2022. 340 с.», а також в електронному вигляді за посиланням: <https://is.gd/MLpWXA>.

